

Forbruk og indirekte skatter

Forbruksundersøkelsen som grunnlag for beregninger av indirekte skatt

Tor Morten Normann

TALL

SOM FORTELLER

NOTATER / DOCUMENTS

2026/22

I serien Notater publiseres dokumentasjon, metodebeskrivelser, modellbeskrivelser og standarder.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 2. juni 2026

ISBN 978-82-587-2105-2 (elektronisk)

ISSN 2535-7271 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Dette notatet har som formål å vurdere mulighetene for å benytte data fra Forbruksundersøkelsen 2022 til å beregne hvor mye husholdningene betaler i merverdiavgift og særavgifter. Bakgrunnen er spørsmålet om forbruksdata kan danne grunnlag for å analysere fordelingseffekter. Notatet inneholder beskrivelser av hvordan vi har beregnet hvor mye merverdiavgiften utgjør av kjøp basert på Coicop-klassifiseringen av varer og tjenester, samt hvordan dette aggregerer seg opp for husholdninger i ulike inntektsklasser. Det inneholder også en vurdering som peker på at denne tilnærmingen er lite egnet for særavgifter.

Statistisk sentralbyrå, 27. mai 2026

Ann-Kristin Brændvang

Innhold

Forord	3
1. Forbruksundersøkelsen og indirekte skatt	5
1.1. Om datakilden – Forbruk	5
1.2. Om datakilden – Inntekt og formue	6
2. Merverdiavgift som andel av forbruk og andel av inntekt	7
2.1. Mva basert på Coicop-koder i forbruksundersøkelsen	7
2.2. Statistisk usikkerhet.....	10
2.3. Merverdiavgift som andel av forbruk.....	11
2.4. Merverdiavgift som andel av inntekt.....	14
3. Særavgifter	19
4. Oppsummering	20
5. Referanser	21
6. Vedlegg A	22

1. Forbruksundersøkelsen og indirekte skatt

Statistisk sentralbyrå har en lang tradisjon for å gjennomføre forbruksundersøkelser og publisere statistikk om norske husholdningers forbruk. Den første statistikken ble publisert i 1958, etterfulgt av statistikk basert på undersøkelser i 1967 og 1973. I hele perioden fra 1974 til 2009 ble data samlet inn årlig, og statistikk ble publisert basert på treårige gjennomsnitt. Siden har det blitt publisert forbruksstatistikk basert på årlige undersøkelser i 2012 og 2022. Fra og med 2025 vil forbruksstatistikken samles inn etter europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2019/1700 og vil publiseres minimum hvert femte år.

Det viktigste formålet med forbruksstatistikken har vært, og er, å gi en oversikt over hvordan forbruket til norske privathusholdninger er fordelt på ulike vare- og tjenestegrupper. Slik kan forbruksundersøkelsen også være et viktig bidrag til forståelsen av sosiale og materielle ulikheter. Internt i Statistisk sentralbyrå benyttes også statistikken i revisjon av nasjonalregnskapet og som input til vekter for konsumprisindeksen (KPI).

Formålet med dette notatet er å belyse om forbruksundersøkelsen kan være en relevant kilde til å si noe om indirekte skatter i form av merverdiavgift og særavgifter, og hvordan de treffer husholdninger i ulike forbruks- og inntektsgrupper. Interessen springer ut av spørsmålet om hvilke fordelingsmessige konsekvenser indirekte skatter kan ha. Beregning av husholdningenes utgifter til indirekte skatter er også relevant i diskusjonen om et utvidet inntektsbegrep der blant annet indirekte inntekter i form av mottatte tjenester også bør beregnes. I så måte er dette et utforskende notat som springer ut fra flere interesser, men med resultater som må tolkes med varsomhet.

Tidligere studier av fordelingseffekter av indirekte skatter har gjerne benyttet seg av andre datakilder og metoder. Inntrykket er at mikrosimuleringsmodeller foretrekkes, der forbruksundersøkelser kan brukes som modellinput ved å finne underliggende forbruksmønstre over tid. Derimot uttrykkes det skepsis mot å benytte forbruksdata direkte til fordelingsanalyser. Følgende sitat, som også gjentas i Nygård og Aasness (2013), illustrerer dette:

En alternativ måte for fordelingsanalyse av indirekte skatter er å ta direkte utgangspunkt i observerte utgifter for hver enkelt husholdning, fra Statistisk sentralbyrås forbruksundersøkelser for de enkelte år. Dette er en metode jeg ikke vil anbefale av flere grunner. En grunn er at de årlige utvalgene er svært små, som gir mye usikkerhet. En annen grunn er at disse forbruksundersøkelsene, og antakelig tilsvarende forbruksundersøkelser i et hvert land i verden, er preget av svært mye målestøy i dataene

Aasness 2007:182-183

I dette notatet skal vi komme inn på en del av disse utfordringene. Vi skal vise at det er utfordrende å estimere beløp for merverdiavgift og spesielt særavgifter på varer og tjenester på mikronivå ved bruk av data om beløp brukt på ulike varer og tjenester fra Forbruksundersøkelsen, men at det likevel gir noen resultater som er relativt konsistente med andre kilder. Vi skal også komme litt inn på usikkerheten knyttet til utvalgsdata og mulige rapporteringsfeil. Når det gjelder særavgifter, som omtales i kapittel 3, blir konklusjonen at datagrunnlaget er lite egnet til å beregne verdien av disse.

1.1. Om datakilden – Forbruk

Hovedformålet med forbruksstatistikken er å gi en detaljert oversikt over private husholdningers forbruk fordelt etter kategorier for varer og tjenester. Statistikken er basert på utvalgsundersøkelser der husholdningene rapporterer eget forbruk, og på bakgrunn av innsamlede data beregnes et årlig gjennomsnittlig forbruk i husholdningene fordelt på varer og tjenesteklassifiseringen COICOP. [Standard for COICOP2018](#). I forbruksutgift inngår ikke utgifter til direkte skatter, trygdepremie,

realinvesteringer og kontraktmessig sparing. Indirekte skatter og avgifter på varer og tjenester regnes imidlertid med i forbruksutgiften.

Bolig utgjør en stor del av husholdningenes forbruk, og her er det slik at forbruksstatistikken publiserer både rapporterte og beregnede boligutgifter for leietakere og eiere. For eiere baseres ikke boligutgiftene på faktiske rapporterte bokostnader, men på et beregnet konsum tilsvarende hva det ville koste å leie en tilsvarende bolig som man eier. Dette innebærer blant annet at man får et høyere boligkonsum for eiere av boliger med høy verdi og lav lånebelastning enn om man hadde beregnet faktiske boligkostnader. Bolig er den kategorien hvor forbruksundersøkelsen beregner konsum, mens alle andre vare- og tjenestekategorier i praksis er basert på kontante utgifter.

I dette notatet benyttes forbruksdata fra 2022. Til forbruksundersøkelsen dette året ble det trukket et tilfeldig utvalg av 12 000 husholdninger med minst en person i alderen 18-84 år, og i alt 3 507 husholdninger fullførte hele undersøkelsen som besto av tre deler. Først ble det gjennomført et telefonintervju, før husholdningene registrerte alle private utgifter i løpet av en tildelt uke. Til slutt fylte de ut et selvadministrert webskjema der faste utgifter og utgifter til varer og tjenester som kjøpes sjeldent ble kartlagt. Til det innsamlede datamaterialet ble det også koblet opplysninger fra statistiske registre, og til sammen danner dette grunnlaget for forbruksstatistikken og det datagrunnlaget som benyttes her. For dokumentasjon av forbruksundersøkelsen 2022, se Holmøy m.fl. 2024 [Forbruksundersøkelsen 2022. Dokumentasjonsnotat – SSB](#)

1.2. Om datakilden – Inntekt og formue

Et av de sentrale statistiske registrene som ble koblet til forbruksundersøkelsen 2022, og som danner et viktig grunnlag for å se på mulige fordelingsvirkninger av indirekte skatter, er inntekt og formue i husholdningene (www.ssb.no/ifhus). Denne statistikken er basert på bearbeiding og kobling av data fra ulike administrative registre, og kartlegger de fleste kontante inntekter, både skattepliktige og skattefrie, for personer og husholdninger. Statistikken inneholder også opplysninger om formue og gjeld.

I og med at inntekt og formue for husholdningene er basert på registre som dekker hele befolkningen (siden 2004), er det mulig å koble til inntekts- og formuesdata på personnivå for alle som deltok i forbruksundersøkelsen 2022. I utgangspunktet finnes inntektsdata både på person- og husholdningsnivå, basert på opplysninger fra registrene. Husholdninger basert på registerdata er imidlertid ikke alltid i overensstemmelse med husholdninger basert på andre kilder, så i dette prosjektet har vi summert inntekter innad i de husholdningene som deltok i forbruksundersøkelsen. Dermed måler vi inntekt og forbruk samlet per husholdning slik de er definert og kartlagt i forbruksundersøkelsen.

2. Merverdiavgift som andel av forbruk og andel av inntekt

2.1. Mva basert på Coicop-koder i forbruksundersøkelsen

For å ta i bruk forbruksundersøkelsen til beregninger av mva. tar vi her i bruk forbruk av ulike varer og tjenester etter Coicop-klassifiseringen. Vi har tatt utgangspunkt i summen som hver enkelt av husholdningene har oppgitt på de detaljerte (5 siffernivå) Coicop-kodene, og beregnet hvor stor andel av denne utgiften som vi antar er mva. Dette summerer vi så opp for hver enkelt husholdning slik at vi får total mva. Den gjennomsnittlige mva.-satsen vi har kommet fram til, både totalt og innenfor hver vare- og tjenestegruppe, vil derfor være påvirket både av ulike mva.-satser og sammensetningen av forbruket. Hovedresultatene er presentert i tabell 2.1, der vi viser gjennomsnittlig forbruksutgift og gjennomsnittlig utgift til mva. for husholdningene fordelt etter hovedgrupper. I tabellen vil estimatene for gjennomsnittlig forbruksutgift per husholdning avvike noe fra den offisielle statistikken presentert på www.ssb.no/fbu fordi vi har utelatt enkelte personer og husholdninger med manglende koblinger mot inntektsdata.

Den generelle satsen for mva. er 25 prosent. Enkelte varer og tjenester er imidlertid unntatt mva., mens andre igjen har en redusert sats. Vi har tatt utgangspunkt i [Lov om merverdiavgift \(merverdiavgiftsloven\)](#) og [Forskrift til merverdiavgiftsloven \(merverdiavgiftsforskriften\)](#) for å kartlegge hvilke satser som gjaldt i 2022, og tar forbehold om tolkningen av bestemmelsene opp mot Coicop-klassifiseringen. For enkelte varer og tjenester innenfor Coicop-klassifiseringen er det utfordrende å identifisere riktig sats, noe som kan føre til at enkelte av mva.-beregningene er relativt usikre. Dette er i hovedsak fordi mange vare- og tjenestekoder ikke er entydige når det gjelder hvilken konkret vare eller tjeneste det gjelder. I noen tilfeller kunne vi antagelig ha forbedret beregningene ved å bruke enda mer detaljerte grunndata fra forbruksundersøkelsen. Det har vi ikke gjort i dette prosjektet. I en del andre tilfeller ville dette uansett ikke hjulpet, da data ikke samles inn i tilstrekkelig detaljert form. De benyttede satsene for ulike varer og tjenester fremgår av Tabell A1 i Vedlegg A.

For *Matvarer og alkoholfrie drikkevarer* (kode 01) er imidlertid beregningen relativt uproblematisk. Der har alle undergrupper en felles redusert mva.-sats på 15 prosent.¹ Beregningen er også relativt enkel for *Alkoholholdige drikkevarer og tobakk* (02), *Klær og skotøy* (03), *Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo* (05) samt *Informasjon og kommunikasjon* (08), der satsen er 25 prosent for alle varer og tjenester som inngår. Det vi imidlertid ikke har tatt høyde for i disse beregningene, er innslag av bruktkjøp som ikke pålegges mva. Dette kan medføre at vi overvurderer utgiften til mva. for enkelte varer selv i vare- og tjenestegrupper med felles sats. Kategorien *Utdanning* (10) er også relativt uproblematisk, da dette er fritatt for mva. Det samme gjelder for *Forsikring og finansielle tjenester* (12).

For andre vare- og tjenestegrupper reflekterer den gjennomsnittlige mva.-satsen at det er ulike satser når man beveger seg ned på undergruppenivå, samtidig som det også påvirkes av sammensetningen av forbruket innenfor de respektive vare- og tjenestegruppene. Dette gjelder for eksempel under *Bolig, elektrisitet og brensel* (04), der tjenester som leie av bolig, fritidsbolig og garasje (kodene 04.1.1.0, 04.1.2.1 og 04.1.2.2) er fritatt for mva. I tillegg var husholdninger bosatte i Nordland, Troms og Finnmark fritatt for mva. på strøm også i 2022. Som tidligere nevnt benyttes dessuten beregnet husleie som mål på boligkonsum for eiere (varekoder 04.2.1.0 og 04.2.2.0), og i dette inngår heller ikke mva. En del boligutgifter som betales av eiere og som inkluderer mva., som for eksempel vedlikehold (varekode 04.3), vil for leietakere dekkes gjennom husleien, og på den

¹ Koden 01.3.0.0 *Tjenester for bearbeiding av råvarer til mat- og alkoholfrie drikkevarer (T)* har (antagelig) en sats på 25 prosent. Dette har i praksis ingen betydning da ingen husholdninger har rapportert utgift på denne varekoden

måten betaler de mva. indirekte. Det har vi ikke gjort noe forsøk på å beregne. For varer og tjenester utenom de nevnte under *Bolig, elektrisitet og brensel*, har vi beregnet 25 prosent mva. I tillegg til forbruksmetoden der boligeieres boligkonsum er en beregnet størrelse, benytter vi enkelte steder i notatet en beregning av faktisk boligkonsum i tillegg (samme metode som i [Økonomisk utsatte husholdninger - inntekt, formue og forbruk – SSB](#)). Det medfører et lavere gjennomsnittlig forbruk på boliger, men skal ikke ha betydning for mva.-beløpet i denne vare- og tjenestegruppen. Med forbruksmetoden for boligeieres boligkonsum blir den gjennomsnittlige mva.-satsen på 6,2 prosent for *Bolig, elektrisitet og brensel*. Erstatte vi med beregnet reell boligutgift, øker den gjennomsnittlige satsen til 9,2 prosent for denne hovedgruppen av varer og tjenester.

Under vare- og tjenestegruppen *Helse* (06) er det i all hovedsak slik at varer har ordinær mva. sats på 25 prosent, mens tjenester i hovedsak er fritatt. Når vi tar hensyn til det i beregningen, finner vi at husholdningene i gjennomsnitt betaler 12,1 prosent mva. for kjøp innenfor denne vare- og tjenestegruppen.

For vare- og tjenestegruppen *Transport* (07) blir den gjennomsnittlige mva.-satsen 10,6 prosent basert på våre beregninger. Med det detaljeringsnivået vi har fra forbruksdataene, er beregningen innenfor denne gruppen imidlertid svært usikker. For noen tjenester som inngår er det relativt enkelt. All form for passasjertransport har en sats på 12 prosent, og en god del av varer og tjenester som inngår har en sats på 25 prosent. For en enkelt varekode, 07.2.4.3 *Kjøreopplæring og kjøretøykontroll*, inngår to tjenester der den ene er fritatt for mva., mens den andre har 25 prosent. Her har vi da derfor bare brukt en estimert sats på 12 prosent, med den usikkerheten at vi ikke kjenner sammensetningen av forbruket på denne varekoden. Det vanskeligste innenfor *Transport*, og det som potensielt har størst innvirkning på estimatene, er likevel usikkerheten rundt mva. på kjøp av nye biler og kjøp av motorsykler. For nye biler varierte satsen i 2022 betydelig basert på om det var en el-bil eller en bensin- eller diesebil. De fleste el-biler var fritatt for mva., og siden over 79 prosent av alle nyregistrerte biler i løpet av 2022 var el-biler ([14020: Førstegangsregistrerte kjøretøy etter type registrering og drivstofftype 1995M01 - 2025M11. Statistikkbanken](#)), har vi beregnet 25 prosent mva. for 20 prosent av varekoden 07.1.1.1 *Nye biler*.² For varekoden 07.1.2.0 *Motorsykler*, som inkluderer både nye og brukte uten at vi kan skille mellom dem, har vi valgt en enkel tilnærming med en løs antagelse om at kjøp på 80 000 kroner eller mer er nye motorsykler med 25 prosent mva.

Vare og tjenestegruppen *Fritid, sport og kultur* (09) inneholder også varer og tjenester med ulik mva.-sats, og vi har også her utfordringen med at enkelte varekoder inneholder både nykjøp med mva. og bruktkjøp fritatt for mva. Vi antar at dette har størst betydning spesielt for kodene 09.1.2.1 *Bobiler, campingvogner og tilhengere* og 09.1.2.3 *Fritidsbåter, påhengsmotorer og annet vannsportutstyr* (for så vidt også 09.1.2.2 *Luftfartøy*, men her har vi ingen kjøp i vårt datamateriale), men det er også andre varer i denne kategorien der vi antar at bruktkjøp er et viktig innslag. Vi har ikke noe grunnlag for å vurdere innslaget av bruktkjøp, så her har vi som en enkel tilnærming valgt å legge mva. på kjøp over 500 000 kroner for kode 09.1.2.1 og over 125 000 kroner for kode 09.1.2.3.³ I denne vare- og tjenestegruppen har vi også varekoder som faller inn under fritak for mva. (bøker, medlemsavgift, pengespill etc.), samt billetter til sports- og kulturarrangementer som har 12 prosent mva. Samlet ender vi med en gjennomsnittlig mva.-sats på 17,6 prosent for *Fritid, sport og kultur*.

I kategorien *Serverings- og overnattingstjenester* (11) er det tjenester med ulik mva. Vi har gjort et skille der vi har beregnet 15 prosent mva. for husholdningenes kjøp på 11.1.1.2 *Restauranter, kaféer o.l.*

² Dersom det er systematiske forskjeller mellom hvilke husholdninger som kjøper henholdsvis el- eller fossilbiler, vil dette kunne påvirke mva-belastningen og gi skjeve estimater. Rothe (2022) viser at det er en viss tendens til at husholdninger i de høyeste inntektsklassene i større grad kjøper el-biler enn de i lavere inntektsklasser.

³ På disse varekodene er det stor spredning i beløp, og disse beløpsgrensene tilsvarer om lag gjennomsnittsverdier. Grensen er likevel vilkårlig satt, og vi har ingen ytterligere begrunnelse for at kjøp under disse grensene er bruktkjøp.

begrenset service, samt 12 prosent mva. for 11.2 *Overnattingstjenester*. For resterende koder i denne kategorien har vi beregnet 25 prosent. Den gjennomsnittlige mva.-satsen ender dermed på 17,6 prosent i denne vare- og tjenestegruppen.

Vare- og tjenestegruppen *Andre varer og tjenester* (13) inneholder en del tjenester som er fritatt for mva. (helse og omsorgstjenester, barnehage og religiøse tjenester), slik at gjennomsnittlig mva.-sats her blir 16.1 prosent.

Til sammen har vi da beregnet oss fram til at husholdningene har et gjennomsnittlig årlig forbruk på 567 700 kroner, og at mva. gjennomsnitt utgjør 60 600 kroner. Det betyr at husholdningene i gjennomsnitt betaler en mva.-sats på 11,9 prosent, og at utgiftene til mva. i gjennomsnitt utgjør 10,7 prosent av husholdningenes samlede forbruk. Erstatter vi de estimerte husleieverdiene for boligeiere med en estimert reell bokostnad, synker det gjennomsnittlige forbruket til 505 900 kroner, og den beregnede mva.-satsen blir da 13,6 prosent i alt, og mva. utgjør totalt 12,0 prosent av forbruket.

Vi understreker igjen at dette er en usikker beregning så lenge vi ikke har en detaljert oversikt over hva som er kjøpt under de enkelte varekodene, men likevel et utgangspunkt vi kan se videre på.

Tabell 2.1 Forbruksutgift og utgifter til merverdiavgift per husholdning etter vare- og tjenestegruppe, 2022. Gjennomsnitt i kroner og prosent

	Forbruks- utgift	Mva	Beregnet mva- sats	Forbruksutgift som andel av total forbruksutgift	Mva som andel av totalt betalt mva	Mva som andel av total forbruksutgift
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	67 400	8 800	15,0	11,9	14,5	1,5
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	12 600	2 500	25,0	2,2	4,1	0,4
Klær og skotøy	19 800	4 000	25,0	3,5	6,5	0,7
Bolig, elektrisitet og brensel	199 500	11 600	6,2	35,1	19,2	2,0
Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	29 100	5 800	25,0	5,1	9,6	1,0
Helse	12 900	1 400	12,1	2,3	2,3	0,2
Transport	83 200	7 900	10,6	14,6	13,1	1,4
Informasjon og kommunikasjon	25 800	5 200	25,0	4,5	8,5	0,9
Fritid, sport og kultur	46 200	6 900	17,6	8,1	11,4	1,2
Utdanning	2 800	-		0,5		
Serverings- og overnattingstjenester	24 100	3 600	17,6	4,3	6,0	0,6
Forsikring og finansielle tjenester	23 700	-	0,0	4,2	0,0	0,0
Andre varer og tjenester	20 500	2 900	16,1	3,6	4,7	0,5
Samlet forbruk i husholdningen	567 700	60 600	11,9	100,0	100,0	10,7
Bolig, elektrisitet og brensel (reell boutgift)	137 800	11 600	9,2	27,2	19,2	2,3 ¹
Samlet forbruk i husholdningen (reell boutgift)	505 900	60 600	13,6	100,0	100,0	12,0

1. Her regnet som andel av samlet forbruk i husholdningen (reell boutgift)

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2022, Statistisk sentralbyrå

2.2. Statistisk usikkerhet

I tillegg til usikkerheten i beregning av mva. på grunnlag av Coicopkoder som vi har gått gjennom over, vil også antall husholdninger i utvalget og antall rapporterte kjøp under hver varekode påvirke usikkerheten.

Usikkerheten i forbruksundersøkelsen knyttet til antall observasjoner og utvalgsskjevhet er behørig beskrevet i Seferi m.fl 2024 ([Forbruksundersøkelsen 2022](#)). Der dokumenteres også vektene som er utarbeidet for å korrigere for både treksannsynlighet, frafall og handleperiode. Disse vektene er også benyttet i alle beregninger utført for dette notatet.

I den offisielle statistikken (www.ssb.no/fbu) publiseres det også estimater på standardfeil for alle vare- og tjenester ned på det mest detaljerte nivået. Estimaten på hovedgruppenivå er gjengitt i tabell 2.2, der vi også har lagt inn egne estimater fra dette prosjektet. Der bruker vi en litt annen metode enn den som er referert til i Seferi m.fl 2024. Vi har brukt standardløsningen som tilbys i programvarepakken SAS (proc surveymeans). I hovedsak gir de to ulike metodene relativt like estimater for standardfeil, med noe unntak for *Bolig, lys og brensel* samt det samlede forbruket.

Tabell 2.2 Forbruksutgift og utgifter til merverdiavgift per husholdning etter vare- og tjenestegruppe, gjennomsnitt og standardfeil, 2022

	Forbruksutgift, offisiell statistikk	Standardfeil, offisiell statistikk	Forbruksutgift, dette notatet	Standardfeil, dette notatet (surveymeans, sas)	Mva	Standardfeil, dette notatet (surveymeans, sas)
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	65 751	1 002	67 400	980	8 800	130
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	12 177	525	12 600	540	2 500	110
Klær og skotøy	19 788	883	19 800	900	4 000	180
Bolig, elektrisitet og brensel	195 667	2 814	199 500	1 710	11 600	150
Bolig, elektrisitet og brensel (reell boutgift)			137 800	1 440	11 600	
Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	28 283	1 112	29 100	1 150	5 800	230
Helse	12 545	1 023	12 900	1 060	1 400	180
Transport	80 192	3 023	83 200	3 210	7 900	290
Informasjon og kommunikasjon	25 143	497	25 800	420	5 200	80
Fritid, sport og kultur	44 714	2 423	46 200	2 550	7 100	770
Utdanning	3 377	369	2 800	330	-	-
Serverings- og overnattingstjenester	23 895	718	24 100	740	3 400	120
Forsikring og finansielle tjenester	22 860	382	23 700	350	-	-
Andre varer og tjenester	20 194	671	20 500	720	2 900	130
Samlet forbruk i husholdningen	554 585	7 828	567 700	6 880	60 600	1 120
Samlet forbruk i husholdningen (reell boutgift)			505 900	6 700		

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2022, Statistisk sentralbyrå

En annen mulig feilkilde som er verdt å nevne i denne sammenhengen er at husholdningene ikke nødvendigvis har rapportert alle utgifter i løpet av handleperioden, det som kalles en målefeil som oppstår i innsamlingen av data. Denne typen feil vil føre til underrapportering av enkelte varer og tjenester. I tidligere forbruksundersøkelser ble husholdninger bedt om å rapportere utgifter i en to-ukers periode. Dette ble redusert til en uke i 2022-undersøkelsen for å senke oppgavebyrden og motvirke økt frafall. Kortere føringsperiode kan imidlertid også medføre økt usikkerhet i rapporteringen. Dette er også en usikkerhet som omtales i Seferi m.fl (2024), men som ikke er tallfestet.

Usikkerhetsberegningene beskriver kun usikkerheten for de observerbare prisene, og er ikke et mål på den totale usikkerheten, som også påvirkes av ikke-målbare innsamlings- og bearbeidingsfeil.

Seferi m.fl 2024:25

Som nevnt innledningsvis er målefeil, sammen med utvalgsusikkerhet, den vanligste innvendingen mot å bruke data fra forbruksundersøkelser til å beregne indirekte skatter og avgifter. Vi kan også legge til utfordringene med å beregne de indirekte skattene baser på vare- og tjenestekoder.

2.3. Merverdiavgift som andel av forbruk

Med de forutsetningene vi har lagt til grunn her, utgjør merverdiavgiften i gjennomsnitt 60 600 kroner og 10,7 prosent av husholdningenes totale forbruk. Hvilken andel mva.-beløpene for de ulike vare- og tjenestegruppene utgjør av det totale forbruket, er en funksjon av satser og hvilken andel av det totale forbruket vare- og tjenestegruppen utgjør. Hvordan utgiftene fordeler seg innenfor de ulike vare- og tjenestegruppene vil også ha betydning.

Innenfor *Bolig, elektrisitet og brensel* er den gjennomsnittlige mva.-utgiften lav som andel av forbruksutgiften, men siden 35,1 prosent av forbruket kommer herfra (når vi benytter metoden fra offisiell statistikk med beregnet husleieverdi for eiere), er det likevel mva.-beløpet for denne vare- og tjenestegruppen som i gjennomsnitt utgjør størst andel av det totale forbruket, 2,0 prosent. Dersom vi erstatter den beregnede leieverdien for boligeiere som benyttes i forbruksundersøkelsen med det vi antar er en mer reell boutgift, har ikke det betydning for selve mva.-beløpet vi beregner (11 600 kroner, se tabell 2.1). Det har imidlertid merkbar betydning for forbruket, som i gjennomsnitt blir 61 700 kroner lavere for alle husholdninger. Dermed vil denne beregningsmetoden for *Bolig, elektrisitet og brensel* medføre at det totale mva.-beløpet i gjennomsnitt utgjør en noe større andel av det totale forbruket, 12,0 prosent. For denne vare- og tjenestegruppen øker mva. som andel av total forbruksutgift til 2,3 prosent ved denne metoden. Videre i dette delkapitlet holder vi oss stort sett til total forbruksutgift beregnet med standardmetoden beregnet husleie for eiere.

Utgifter til *Matvarer og alkoholfrie drikkevarer* utgjør i seg selv en langt mindre andel av det totale forbruket med 11,9 prosent i gjennomsnitt, men her er mva.-satsene høyere slik at mva.-beløpet i gjennomsnitt likevel utgjør 1,5 prosent av det totale forbruket. Utgifter til *Transport* utgjør en litt høyere andel av forbruket, 14,6 prosent, men her er igjen mva. satsene i gjennomsnitt litt lavere. Dermed blir den gjennomsnittlige mva.-andelen av det totale forbruket til mva. nokså lik som for *Matvarer etc.*, 1,4 prosent. I tillegg til de tre allerede nevnte, er det for vare- og tjenestegruppene *Fritid, sport og kultur* samt *Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo* vi finner mva.-utgifter som i gjennomsnitt utgjør en prosent eller litt mer av det totale forbruket (se tabell 2.1).

De betalte mva.-beløpene for de tre vare- og tjenestegruppene der mva.-satsene er 25 prosent for alle varer og tjenester, *Alkoholholdige drikkevarer og tobakk, Klær og skotøy* samt *Informasjon og kommunikasjon*, utgjør i gjennomsnitt henholdsvis 0,4, 0,7 og 0,9 prosent av det samlede forbruket. Altså relativt små andeler på tross av høye satser fordi en mindre andel av forbruket går til dette.

For å se nærmere på hvordan merverdiavgift fordeler seg etter husholdningers inntektsnivå, har vi delt inn alle husholdninger i fem like store grupper basert på størrelsen på inntekt per forbruksenhet i tabell 2.3. Inntekt per forbruksenhet er her husholdningens inntekt etter skatt delt på antall forbruksvekter etter EU-skalaen.⁴

⁴ I beregning av forbruksvekter etter EU-skalaen gis første voksne vekt 1, resterende voksne får vekten 0,5, og barn (under 18 år) får vekten 0,3.

Her er det viktig å legge merke til at det er til dels store forskjeller i det totale forbruket mellom husholdninger i ulike inntektskvintiler. Forbruket mer enn dobler seg fra 381 400 kroner i laveste inntektskvintil til 782 500 kroner i høyeste inntektskvintil. Forbruket er lavere, men forskjellene holder seg også dersom vi benytter metoden med beregnede reelle boutgifter for eiere, da er forbruket i laveste inntektskvintil 330 800 kroner, i høyeste kvintil er det 710 500 kroner. Forskjellene i forbruksutgifter medfører naturligvis også at det er stor forskjell i den beregnede verdien av merverdiavgift som husholdninger i ulike inntektskvintiler betaler, fra 37 100 kroner til 85 900 kroner.

Det er også ganske store forskjeller mellom inntektskvintilene når det gjelder sammensetningen av forbruket, der andelene av forbruket som går til nødvendighetsgoder som blant annet mat og bolig er høyere i de laveste inntektskvintilene. Denne ulike sammensetningen av forbruket medfører at husholdninger i laveste inntektskvintil i gjennomsnitt brukte 9,7 prosent av forbruket på merverdiavgift, mens i de påfølgende kvintilene var andelene henholdsvis 10,6, 10,3, 11,2 og 11,0 prosent. Ser vi på de rene kronebeløpene som går til mva. er forskjellen mellom inntektskvintilene statistisk sikre, men det er i praksis en konsekvens av at nivået på selve forbruksutgiften er stor fra kvintil til kvintil. Ser vi på andelene av forbruket som går til mva., er de mer usikre når vi sammenligner kvintil for kvintil. Sammenligner vi laveste desil med de to øverste, er forskjellen imidlertid sikker (Tabell 2.4).

Det ulikt sammensatte forbruket medfører en liten og statistisk sikker tendens til å at husholdninger i de lavere inntektskvintilene bruker en større andel av forbruket på å betale mva. for *Bolig, lys og brensel og Informasjon og kommunikasjon*, men ikke nødvendighetsgoder som *Matvarer og alkoholfrie drikkevarer*. Husholdninger i høyere inntektskvintiler bruker en større andel av forbruket på områder som *Transport, Fritid, sport og kultur, samt Serverings- og overnattingstjenester*, og dermed går også en større andel av forbruket til mva. for disse vare- og tjenestegruppene.

Tabell 2.3 Forbruksutgift og utgifter til merverdiavgift per husholdning etter vare- og tjenestegruppe og inntektskvintil, gjennomsnitt 2022

	Første kvintil	Andre kvintil	Tredje kvintil	Fjerde kvintil	Femte kvintil	Første kvintil	Andre kvintil	Tredje kvintil	Fjerde kvintil	Femte kvintil
	Gjennomsnitt					Andel av totalt forbruk				
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	45 800	59 500	70 600	73 800	87 100	12,0	12,6	12,4	11,6	11,1
...herav mva	6 000	7 800	9 200	9 600	11 400	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	7 500	10 000	12 800	15 000	17 400	2,0	2,1	2,2	2,4	2,2
...herav mva	1 500	2 000	2 600	3 000	3 500	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4
Klær og skotøy	11 800	14 400	19 700	24 300	29 000	3,1	3,1	3,5	3,8	3,7
...herav mva	2 400	2 900	3 900	4 900	5 800	0,6	0,6	0,7	0,8	0,7
Bolig, elektrisitet og brensel	166 900	176 600	194 800	210 400	248 900	43,8	37,5	34,2	33,2	31,8
...herav mva	8 400	10 100	11 600	12 600	15 300	2,2	2,1	2,0	2,0	1,9
Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	17 400	19 900	28 100	31 800	48 500	4,5	4,2	4,9	5,0	6,2
...herav mva	3 500	4 000	5 600	6 400	9 700	0,9	0,8	1,0	1,0	1,2
Helse	8 700	15 800	11 700	14 300	14 200	2,3	3,3	2,0	2,2	1,8
...herav mva	900	1 900	1 200	1 500	1 500	0,2	0,4	0,2	0,2	0,2
Transport	40 200	59 600	89 700	94 400	131 900	10,5	12,6	15,8	14,9	16,9
...herav mva	4 000	6 000	8 100	9 600	12 000	1,1	1,3	1,4	1,5	1,5
Informasjon og kommunikasjon	21 400	24 000	25 900	29 100	28 500	5,6	5,1	4,5	4,6	3,6
...herav mva	4 300	4 800	5 200	5 800	5 700	1,1	1,0	0,9	0,9	0,7
Fritid, sport og kultur	19 300	36 400	41 900	59 900	73 600	5,1	7,7	7,4	9,4	9,4
...herav mva	2 500	6 000	5 100	10 500	10 500	0,7	1,3	0,9	1,7	1,3
Utdanning	3 100	1 500	2 600	3 200	3 500	0,8	0,3	0,4	0,5	0,4
...herav mva										
Serverings- og overnattings tjenester	13 700	17 000	22 400	28 500	39 100	3,6	3,6	3,9	4,5	5,0
...herav mva	2 000	2 500	3 400	4 200	6 000	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8
Forsikring og finansielle tjenester	14 600	20 400	25 800	27 500	30 300	3,8	4,3	4,5	4,3	3,9
...herav mva										
Andre varer og tjenester	11 000	16 000	23 400	21 600	30 500	2,9	3,4	4,1	3,4	3,9
...herav mva	1 600	2 100	3 000	2 900	4 700	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
Samlet forbruk i husholdningen	381 400	471 100	569 400	633 700	782 500	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
...herav samlet mva i husholdningen	37 100	50 000	58 900	71 000	85 900	9,7	10,6	10,3	11,2	11,0
Antall husholdninger ¹	440	539	707	796	905	440	539	707	796	905

1. Kvintilene er beregnet med vektor, mens antall husholdninger er oppgitt som uvektet antall og derfor er det ikke like mange i hvert kvintil.

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2022 og Inntekt og formue for husholdninger 2022, Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.4 Standardfeil i prosent og 95 prosent konfidensintervall for merverdiavgift i husholdningen og merverdiavgift som andel av samlet forbruk i husholdningen etter inntektskvintil, utvalgte vare- og tjenestegrupper. 2022

	Første kvintil	Andre kvintil	Tredje kvintil	Fjerde kvintil	Femte kvintil
Samlet forbruk i husholdningen (kroner)	1 365	2 211	1 470	3 397	2 568
nedre grense	34 300	45 800	55 900	64 400	80 800
øvre grense	39 700	54 400	61 700	77 700	90 900
Samlet forbruk i husholdningen	0,19	0,31	0,16	0,37	0,20
nedre grense	9,3	10,0	10,0	10,5	10,6
øvre grense	10,1	11,2	10,6	11,9	11,4
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	0,06	0,05	0,04	0,04	0,04
nedre grense	1,45	1,55	1,53	1,44	1,38
øvre grense	1,69	1,75	1,70	1,60	1,52
Bolig, elektrisitet og brensel	0,09	0,08	0,05	0,05	0,05
nedre grense	2,05	1,98	1,94	1,89	1,85
øvre grense	2,38	2,31	2,14	2,10	2,04
Transport	0,10	0,10	0,09	0,11	0,09
nedre grense	0,87	1,08	1,24	1,31	1,35
øvre grense	1,25	1,48	1,61	1,73	1,71
Fritid, sport og kultur	0,08	0,33	0,09	0,45	0,19
nedre grense	0,49	0,62	0,72	0,77	0,97
øvre grense	0,81	1,93	1,08	2,54	1,71
Informasjon og kommunikasjon	0,06	0,04	0,03	0,03	0,02
nedre grense	1,01	0,94	0,85	0,86	0,69
øvre grense	1,24	1,10	0,97	0,97	0,77
Serverings- og overnattings tjenester	0,06	0,04	0,04	0,03	0,05
nedre grense	0,41	0,45	0,52	0,60	0,67
øvre grense	0,63	0,61	0,66	0,73	0,87

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2022 og Inntekt og formue for husholdninger 2022, Statistisk sentralbyrå

Dette sier imidlertid ikke så mye om merverdiavgifter er regressive eller progressive basert på husholdningenes inntektsnivå. For å nærme oss det, må vi se på forbruk og mva. som andel av inntekten.

2.4. Merverdiavgift som andel av inntekt

Vi har laget tabell 2.5 som tilsvarer tabell 2.3, men hvor vi nå ser på forbruk og merverdiavgift som andel av husholdningens inntekt. Selv om inntektsdesiler er basert på inntekt per forbruksenhet, er forbruket og merverdiavgiften regnet som andel av husholdningens samlede inntekt etter skatt, som da er en tilnærming til disponibel inntekt (se www.ssb.no/ifhus).

Opplysningene om husholdningenes inntekter er hentet fra den registerbaserte statistikken om inntekt og formue i husholdningene (se kap. 1.2). Når en sammenligner størrelsen på forbruket fra forbruksundersøkelsen med inntekter fra inntekts- og formuesstatistikken, er det flere utfordrende forhold som en bør være oppmerksom på (Normann og Linnerud 2025).

Et sentralt forbehold er at store deler av forbruket i husholdningene er rapportert i løpet av en uke, mens andre deler samles inn i intervju med et år som referanseperiode (Seferi m.fl. 2024). Inntekten fra inntekts- og formuesstatistikken dekker derimot kontante inntekter summert for et helt år. Dermed kan det spille inn at husholdninger (og personer) kan endre inntektssituasjon i løpet av året. Selv om inntekt og forbruk kan ha korrespondert godt på rapporteringstidspunktet, trenger ikke det

så stemme godt overens når en beregner et årlig forbruk. Dette er mest problematisk dersom vi sammenligner størrelser på mikronivå (for hver enkelt husholdning). Når vi her stort sett holder oss til gjennomsnittstall på et aggregert nivå for befolkningen, bør likevel disse størrelsene ha bedre sammenheng.

Enkelte større kjøp som tilfeldigvis gjøres i referanseuka, og ganges opp til et årsforbruk, kan også gi inkonsistens. Holder vi oss på aggregert nivå vil dette stort sett jevne seg ut i større utvalg, men innenfor små grupper og sjeldne vare- og tjenestekategorier kan vi ikke utelukke at det har betydning.

I tillegg kan forbruk finansieres av andre inntektskilder enn det vi fanger opp i inntektsstatistikken. For eksempel dekkes ikke private overføringer mellom husholdninger. Ei heller dekkes inntekt fra utleie i egen bolig for boligeiere, siden dette er skattefri inntekt så lenge man leier ut under halvparten av boligen man bor i. Selv om vi her stort sett forsøker å holde studenter utenfor, kan vi heller ikke se bort fra at enkelte husholdninger finansierer forbruk med studielån, som ikke regnes med som en del av inntekten. I tillegg til dette er det også enkelte andre inntekter som ikke fanges opp av inntektsstatistikken, blant annet kan det være at enkelte har inntekter som ikke rapporteres til Skatteetaten.

Ut over inntekter som ikke fanges opp av statistikken, er det også viktig å nevne at enkelte husholdninger kan finansiere forbruk ved å tære på formue, herunder lånefinansiering av kjøp. Andre analyser har vist tegn på at husholdninger med forbruk høyere enn inntekt reduserer formuen sin, og at det antagelig gjelder mest for økonomisk utsatte husholdninger (Normann og Linnerud 2025).

Alle utfordringene knyttet til å sammenligne årlig forbruksutgift fra forbruksundersøkelsen med årlig inntekt etter skatt fra statistikken inntekt og formue for husholdninger, bidrar til at vi skal ta betydelige forbehold i det videre når vi ser på hvor store andeler av inntekten som brukes på ulike vare- og tjenestegrupper og tilhørende mva.

Ser en på tabell 2.5, er det mest påfallende at husholdninger i nederste inntektskvintil i gjennomsnitt har et forbruk som er 25,1 prosent høyere enn inntekten etter skatt. Dette er også kjent fra andre studier, og ses på som en utfordring når en skal studere forholdet mellom inntekter og utgifter i forbruksundersøkelser (Decoster, A. m.fl 2010, O'Donoghue m.fl 2004). Deler av forklaringen på dette tilsynelatende misforholdet ligger antagelig i de momentene vi har nevnt over.

Men; her er det også relevant å bringe inn det forholdet at forbruk til *Bolig, lys og brensel* i stor grad er en beregnet størrelse for boligeiere, i tråd med den internasjonale klassifikasjonen som benyttes (Coicop). I stedet for faktiske utgifter til å betjene boliglån (renter og gebyrer), benyttes en beregnet husleieverdi som regnes inn i forbruket. I prinsippet skal dette tilsvare hva husholdningen ville måtte betale i husleie for boligen dersom de ikke eide den. Dette blir altså en beregnet verdi av konsumet av boligjenester som dermed kan sammenlignes nokså direkte med den faktiske husleien som betales av leietakere, selv om den ikke nødvendigvis gjenspeiler kontantstrømmen for boligeiere.

I praksis kan dette få betydning for forholdet mellom inntekter og forbruk for enkelte grupper av boligeiere. Eiere som har lave boliglån, eller ikke har boliglån i det hele tatt, vil kunne få imputert en husleieverdi som er høyere enn de faktiske utgiftene de har. Det kan også inntreffe at eierhusholdninger med høy boliggjeld får et beregnet boligkonsum som er lavt i forhold til faktiske utgifter.

For å ta noe høyde for dette, har vi i tabell 2.5 også lagt inn vare- og tjenestegruppen *Bolig, elektrisitet og brensel* med en beregning av det vi antar er en mer reell boutgift. Her er det brukt samme

metode som i Normann og Linnerud (2025), der reelle boligutgifter består av renteutgifter for boligeiere, som antas å være sikret i bolig slik at det regnes som en boligutgift. I tillegg er det lagt til en estimert verdi for betalt eiendomsskatt. Når vi bytter fra den ordinære metode i forbruksundersøkelsen til vår beregning av reell boutgift, går forbruket i gjennomsnitt ned. Vi har også total forbruksutgift justert for reell boutgift. Dette berører ikke beregningen av merverdiavgift for denne vare- og tjenestegruppen, som er lik uansett hvilken boutgift som legges til grunn.

Når en da sammenligner det samlede forbruket justert for reelle boutgifter med husholdningenes inntekt etter skatt, ser vi at husholdningene i laveste inntektskvintil i gjennomsnitt har et forbruk som fremdeles er 8,5 prosent høyere enn inntekten, men altså en betraktelig lavere forskjell enn vi så med de imputerte husleieverdiene. Også i de andre innteksgruppene reduseres forbruket som andel av inntekt, men reduksjonen er avtagende oppover i kvintilene.

Tabell 2.5 viser dermed det åpenbare og kjente fenomenet at husholdninger som befinner seg i de nedre delene av inntektsfordelingen må bruke større andeler av inntekten på forbruk enn husholdninger med høyere inntekt. Husholdningene med lavest inntekt bruker også relativt sett mer av inntekten på det vi kan kalle nødvendighetsgoder som spesielt bolig og mat. Dette gjelder uavhengig av om vi bruker boutgifter med imputerte husleieverdier som i den offisielle statistikken, eller om vi beregner en mer reell boutgift for eiere. Selv om andelen av inntekten som går til *Bolig, elektrisitet og brensel* går betraktelig ned for alle innteksgrupper når vi endrer fra beregnet til reell boutgift, er det fremdeles stor forskjell mellom innteksgruppene.

I denne sammenhengen refereres det ofte til Engels lov, som tilbake i 1857 fastslo at andelen av husholdningers budsjett som gikk til mat ble redusert med økende levestandard (Engel 1895). I våre data finner vi også at andelen av inntekt som går til *Informasjon og kommunikasjon*, hvor vi blant annet finner varer og tjenester knyttet til mobiltelefoni og internett, er høyest i de lavere inntektskvintilene. I et moderne kommunikasjonssamfunn kan dette også betraktes som nødvendighetsgoder. Noe av det samme kan sies om transport, siden det blant annet dekker varer og tjenester knyttet til nødvendige hverdagsreiser.

Som en konsekvens av alt dette, gir våre beregninger av merverdiavgift for ulike varer og tjenester en regressiv effekt samlet sett. I laveste inntektskvintil gikk 12,2 prosent av inntekten til å dekke merverdiavgiften på kjøp av varer og tjenester. Andelen i andre kvintil er 10,0 prosent, og fortsetter å synke til 8,6 og 8,5 prosent i tredje og fjerde kvintil, før den ender på 6,7 prosent for øverste inntektskvintil. Dette stemmer godt overens med hva andre har påpekt både i Norge og andre land (Aasness 2007, Decoster m.fl 2010), selv om det gjerne skilles mellom effekter av merverdiavgift på ulike vare- og tjenestegrupper.

Om man kun tar hensyn til usikkerheten i estimatene som følger av at det er basert på et utvalg av husholdninger, er det åpenbart signifikante forskjeller mellom innteksgruppene når det gjelder kronebeløpet betalt i mva. (Tabell 2.6). Det holder seg dersom man regner om til andeler av inntekt og holder seg til ytterpunktene av inntektsfordelingen. Basert på data fra forbruksundersøkelsen kan vi dermed med rimelig grad av statistisk sikkerhet hevde at det forskjell i hvor stor andel av inntekten som går til merverdiavgift på kjøp av varer og tjenester, slik også andre studier har vist. Men; her er det viktig å understreke at vi da ikke tar hensyn til usikkerhet som følge av verken rapporteringsfeil i undersøkelsen eller det at beregningen av merverdiavgift basert på Coicopkoder også er usikker.

Tabell 2.5 Forbruksutgift og utgifter til merverdiavgift per husholdning etter vare- og tjenestegruppe og inntektskvintil, gjennomsnitt 2022

	Første kvintil	Andre kvintil	Tredje kvintil	Fjerde kvintil	Femte kvintil	Første kvintil	Andre kvintil	Tredje kvintil	Fjerde kvintil	Femte kvintil
	Gjennomsnitt					Andel av inntekt etter skatt				
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	45 800	59 500	70 600	73 800	87 100	15,0	11,9	10,3	8,8	6,8
...herav mva	6 000	7 800	9 200	9 600	11 400	2,0	1,6	1,3	1,1	0,9
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	7 500	10 000	12 800	15 000	17 400	2,4	2,0	1,9	1,8	1,4
...herav mva	1 500	2 000	2 600	3 000	3 500	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
Klær og skotøy	11 800	14 400	19 700	24 300	29 000	3,9	2,9	2,9	2,9	2,3
...herav mva	2 400	2 900	3 900	4 900	5 800	0,8	0,6	0,6	0,6	0,5
Bolig, elektrisitet og brensel	166 900	176 600	194 800	210 400	248 900	54,7	35,4	28,3	25,1	19,3
Bolig, elektrisitet og brensel – reell boutgift	116 300	119 300	131 700	144 700	176 900	38,1	23,9	19,1	17,2	13,7
...herav mva	8 400	10 100	11 600	12 600	15 300	2,8	2,0	1,7	1,5	1,2
Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	17 400	19 900	28 100	31 800	48 500	5,7	4,0	4,1	3,8	3,8
...herav mva	3 500	4 000	5 600	6 400	9 700	1,1	0,8	0,8	0,8	0,8
Helse	8 700	15 800	11 700	14 300	14 200	2,8	3,2	1,7	1,7	1,1
...herav mva	900	1 900	1 200	1 500	1 500	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1
Transport	40 200	59 600	89 700	94 400	131 900	13,2	11,9	13,0	11,2	10,3
...herav mva	4 000	6 000	8 100	9 600	12 000	1,3	1,2	1,2	1,1	0,9
Informasjon og kommunikasjon	21 400	24 000	25 900	29 100	28 500	7,0	4,8	3,8	3,5	2,2
...herav mva	4 300	4 800	5 200	5 800	5 700	1,4	1,0	0,8	0,7	0,4
Fritid, sport og kultur	19 300	36 400	41 900	59 900	73 600	6,3	7,3	6,1	7,1	5,7
...herav mva	2 500	6 000	5 100	10 500	10 500	0,8	1,2	0,7	1,3	0,8
Utdanning	3 100	1 500	2 600	3 200	3 500	1,0	0,3	0,4	0,4	0,3
...herav mva										
Serverings- og overnattingstjenester	13 700	17 000	22 400	28 500	39 100	4,5	3,4	3,3	3,4	3,0
...herav mva	2 000	2 500	3 400	4 200	6 000	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5
Forsikring og finansielle tjenester	14 600	20 400	25 800	27 500	30 300	4,8	4,1	3,7	3,3	2,4
...herav mva						0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Andre varer og tjenester	11 000	16 000	23 400	21 600	30 500	3,6	3,2	3,4	2,6	2,4
...herav mva	1 600	2 100	3 000	2 900	4 700	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4
Samlet forbruk i husholdningen	381 400	471 100	569 400	633 700	782 500	125,1	94,4	82,8	75,5	60,8
Samlet forbruk i husholdningen – reell boutgift	330 800	413 900	506 300	568 000	710 500	108,5	82,9	73,6	67,7	55,2
...herav samlet mva i husholdningen	37 100	50 000	58 900	71 000	85 900	12,2	10,0	8,6	8,5	6,7
Inntekt etter skatt	304 900	499 200	687 800	838 900	1 286 700	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall husholdninger ¹	440	539	707	796	905	440	539	707	796	905

1. Kvintilene er beregnet med vektor, mens antall husholdninger er oppgitt som uvektet antall og derfor er det ikke like mange i hvert kvintil.

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2022 og Inntekt og formue for husholdninger 2022, Statistisk sentralbyrå

Ser vi på utvalgte vare- og tjenestegrupper, følger belastningen av merverdiavgift stort sett andelene av inntekt som forbruket på de ulike vare- og tjenestegruppene utgjør. For de fleste vare- og tjenestegruppene ser merverdiavgiften ut til å følge hovedmønsteret og er regressiv i betydningen av at den utgjør en økende andel av inntekt jo lenger ned i inntektskvintilene vi beveger oss. Mest regressiv ser merverdiavgift for *Bolig elektrisitet og brensel* ut til å være, der laveste inntektskvintil i gjennomsnitt bruker 2,8 prosent av inntekten mens høyeste inntektskvintil i gjennomsnitt bruker 1,2 prosent. Igjen er forskjellen mellom ytterpunktene i inntektsfordelingen signifikant, men ellers er forskjeller mellom inntektskvintiler mer usikre.

Også *Matvarer og alkoholfrie drikkevarer* viser samme regressive trekk, der laveste inntektskvintil bruker 2,0 prosent av inntekten, mens høyeste kvintil bruker 0,9 prosent. Det er naturligvis usikkerhet knyttet også til disse forskjellene. Isolert sett er det ikke sikre forskjeller mellom inntektskvintiler, men den regressive effekten står seg hvis man ser på flere inntektskvintiler under ett.

Basert på våre data og den fremstillingen som er valgt i tabell 2.5, finner vi ingen vare- og tjenestegrupper der merverdiavgiften har progressiv effekt.

Tabell 2.6 Standardfeil i prosentpoeng og 95 prosent konfidensintervall for utgifter til merverdiavgift som andel av husholdningens samlede inntekt etter skatt, etter vare- og tjenestegruppe og inntektskvintil, 2022

	Første kvintil	Andre kvintil	Tredje kvintil	Fjerde kvintil	Femte kvintil
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	0,085	0,046	0,034	0,026	0,033
nedre grense	1,79	1,47	1,27	1,10	0,82
øvre grense	2,13	1,64	1,41	1,20	0,95
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	0,056	0,041	0,031	0,042	0,018
nedre grense	0,38	0,32	0,31	0,28	0,24
øvre grense	0,60	0,48	0,43	0,44	0,31
Klær og skotøy	0,147	0,069	0,044	0,051	0,034
nedre grense	0,49	0,44	0,49	0,48	0,38
øvre grense	1,06	0,71	0,66	0,68	0,52
Bolig, elektrisitet og brensel	0,122	0,079	0,039	0,034	0,043
nedre grense	2,53	1,87	1,61	1,44	1,10
øvre grense	3,01	2,18	1,76	1,57	1,27
Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	0,115	0,104	0,053	0,050	0,061
nedre grense	0,91	0,59	0,71	0,66	0,63
øvre grense	1,36	1,00	0,92	0,86	0,87
Helse	0,062	0,160	0,021	0,026	0,017
nedre grense	0,17	0,07	0,13	0,13	0,08
øvre grense	0,42	0,69	0,21	0,23	0,15
Transport	0,134	0,106	0,087	0,089	0,062
nedre grense	1,06	1,00	1,01	0,97	0,81
øvre grense	1,59	1,41	1,35	1,32	1,05
Informasjon og kommunikasjon	0,082	0,040	0,023	0,018	0,018
nedre grense	1,25	0,89	0,71	0,66	0,41
øvre grense	1,57	1,04	0,80	0,73	0,48
Fritid, sport og kultur	0,108	0,325	0,079	0,358	0,124
nedre grense	0,60	0,57	0,59	0,55	0,57
øvre grense	1,03	1,84	0,90	1,95	1,06
Utdanning			Ikke relevant		
Serverings- og overnattingstjenester	0,078	0,038	0,031	0,028	0,035
nedre grense	0,50	0,43	0,43	0,45	0,40
øvre grense	0,81	0,57	0,55	0,56	0,54
Forsikring og finansielle tjenester			Ikke relevant		
Andre varer og tjenester	0,029	0,042	0,043	0,022	0,033
nedre grense	0,39	0,33	0,35	0,30	0,30
øvre grense	0,68	0,50	0,52	0,39	0,43
Samlet forbruk i husholdningen	0,484	0,433	0,194	0,404	0,264
nedre grense	11,22	9,17	8,18	7,67	6,16
øvre grense	13,11	10,87	8,94	9,26	7,19
Antall husholdninger	440	539	707	796	905

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2022 og Inntekt og formue for husholdninger 2022, Statistisk sentralbyrå

3. Særavgifter

Det å beregne særavgifter på varer og tjenester ved å basere seg på de rapporterte utgiftene for de enkelte vare- og tjenestegruppene i Coicop, er svært utfordrende. Vi har gått gjennom avgiftssystemet slik det var i 2022, i stor grad basert på [forskrift om særavgifter](#), og vurdert hvilke praktiske utfordringer det ville gi ved samme tilnærming som vi har brukt for merverdiavgifter. Det er i hovedsak mangelen på data om mengder og detaljering av varer i de ulike vare- og tjenestekodene som gjør at vi har lagt til side ambisjonen om å beregne en verdi av særavgifter med utgangspunkt i data fra forbruksundersøkelsen.

Med forbehold om at vi har fanget opp alle avgifter, finner vi ingen særavgifter som vi burde ta hensyn til innenfor varegruppene *03. Klær og skotøy*, *05. Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo*, *06. Helse*, *08. Informasjon og kommunikasjon*, *10. Utdanning*, *11. Serverings- og overnattingstjenester*, *12. Forsikring og finansielle tjenester* og *13. Andre varer og tjenester*.

For resterende varegrupper er det relevante særavgifter som vi kort kan beskrive utfordringer med å beregne verdien av basert på forbruksundersøkelsen.

For varegruppen *01. Matvarer og alkoholfrie drikkevarer* ville det vært relevant å beregne betydningen av emballasjeavgifter og sukkeravgift. Drikkevareavgiften ble fjernet i 2021, og ville dermed ikke vært relevant her. Avgiftsberegning lar seg i praksis gjøre kun for varekodene *01.1.8.1 Sukker og melis (IV)*, og vil sannsynligvis ha svært liten betydning. I varegruppen *02. Alkoholholdige drikkevarer og tobakk* er avgiftene på drikkevarer avhengige av alkoholstyrken, og selv om varekodene skiller mellom ulike typer av alkoholholdige drikkevarer, vil en avgiftsberegning uansett bli omtrentlig. For tobakksvarer og snus er avgiftene beregnet på grunnlag av vekt, og vi har kun data om pris og ikke vekt/volum.

Vi støter også på store utfordringer med særavgifter for varegruppen *04. Bolig, elektrisitet og brensel*, der underkategorien elektrisitet og brensel gjør det vanskelig å beregne verdien av særavgifter på bakgrunn av beløp på ulike vare- og tjenestekoder. Elavgifter er basert på forbruket i kWh, og i 2022 var det i tillegg reduserte satser i deler av året (Finnmark og Nord-Troms var dessuten fritatt for elavgift, men det kunne vi tatt hensyn til basert på bosted). For ulike typer gass og flytende brensel er det kombinasjoner av grunnavgift og CO₂-avgifter som følger mengde, og dermed har vi også små muligheter til å beregne dette direkte fra våre data der vi baserer oss på beløp.

Under kategorien *07. Transport* møter vi også på en rekke utfordringer knyttet til særavgifter. Spesielt gjelder det for kjøp av nye kjøretøy, der nye biler ilegges vektavgift, samt avgift basert på utslipp av NO_x (gjaldt fremdeles i 2022) og CO₂. Nye motorsykler ilegges avgifter basert på slagvolum og utslipp av CO₂. Det er også mulig at vi burde ta hensyn til vrakpanten ved kjøp av nye biler og motorsykler. Det er dessuten noe usikkert i hvilken grad omregistreringsavgifter har blitt rapportert som del av utgiften for kjøp av brukte biler og motorsykler, men vi har ikke data som er detaljerte nok til å skille den ut. Trafikksforsikringsavgiften antar vi blir rapportert gjennom den aktuelle koden for forsikring siden den kreves inn av forsikringsselskapene, men heller ikke den greier vi å skille ut presist fordi den gjelder per døgn per kjøretøy. Bruk av kjøretøy krever dessuten drivstoff, og der er det også både veibruksavgift, CO₂ avgifter og elavgifter som vi ideelt sett burde tatt hensyn til, men som ikke kan beregnes presist ut fra beløpene rapportert i forbruksundersøkelsen. Avgifter på smøremidler som olje er også relevant, men vanskelig å beregne. Under *Transport* finner vi også flybilletter, der vi mangler opplysninger om antall billetter med tilhørende eksakt pris for å kunne vi regnet ut flypassasjeravgiften.

Under *Fritid, sport og kultur* finner vi blant annet bobiler, som i all hovedsak har de samme typen avgifter som nye biler, men hvor vi da heller ikke kan skille mellom kjøp av nye eller brukte bobiler. Campingvogner og tilhengere krever omregistreringsavgift, noe vi igjen kan anta er inkludert i den rapporterte kjøpsprisen, men som vi likevel ikke kan spesifisere.

4. Oppsummering

Utgangspunktet for dette notatet var å gjøre en vurdering av om data fra forbruksundersøkelsen kan være en egnet kilde for å vurdere fordelings effekter av merverdiavgift (mva.) og særavgifter. Vi har benyttet data om husholdningenes utgifter/forbruk fordelt etter Coicop-koder. Til dette har vi koblet data om inntekt fra inntekt og formue for husholdninger.

Basert på de dataene vi har hatt tilgjengelige, og gjennomgangen av særavgifter i kapittel 3, blir konklusjonen at våre data ikke egner seg for beregninger av hvor mye ulike husholdninger betaler i særavgifter.

For mva. har vi, basert på forutsetninger presentert i kapittel 2 og Tabell A1 (i Vedlegg A), forsøkt å beregne betalt mva. per husholdning. I kapittel 2 har vi presentert dette spesifisert for vare- og tjenestegrupper i Coicop etter både forbruks- og inntektsintervaller.

Det viktigste funnet fra denne gjennomgangen må sies å være at merverdiavgift utgjør 10,7 prosent av det totale forbruket i husholdningene (alternativt 12,0 prosent dersom vi erstatte imputert boutgift for eiere med en beregnet reell boutgift). Merverdiavgifter ser også ut til å ha regressiv effekt når vi fordeler etter hvilket inntektskvintil husholdningene tilhørte og beregnet mva. som andel av husholdningenes inntekter. Dette gjelder i størst grad for det vi kan betegne som nødvendighetsgoder.

Forbehold:

- En del av forskjellene i mva.-belastning er statistisk usikre på grunn av utvalgets størrelse.
- Det er usikkerhet ved beregning av mva. for enkelte vare- og tjenestegrupper, spesielt for potensielt dyre varekjøp.
- Signifikansberegninger hviler kun på utvalgsusikkerhet, og tar ikke hensyn til andre feilkilder i forbruksundersøkelsen som mulig under- og feilrapportering av forbruk.
- Det er utfordrende å sammenligne årsforbruk fra forbruksundersøkelsen med årsinntekt fra den registerbaserte inntekt og formue for husholdninger

Konklusjonen blir at forbruksundersøkelsen støtter opp om annen forskning og beregninger som viser at mva. har regressive effekter, men tilfører ikke noe vesentlig nytt. Usikkerhetene gjør i tillegg at man skal være forsiktig med å tolke resultater på et detaljert nivå.

5. Referanser

- Decoster, André, Jason Loughrey, Vathal O'Donoghue and Dirk Verweft (2010) *How Regressive Are Indirect Taxes? A Microsimulation Analysis for Five European Countries*. Journal of Policy Analysis and Management, Vol 29, No. 2, 326-350 (2010)
- Engel, Ernst (1895) *Die Lebenskosten Belgischer Arbeiter-Familien früher undt jetzt*. International Statistical Institute Bulletin 9, 1-74.
- Forskrift til merverdiavgiftsloven (merverdiavgiftsforskriften).
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2009-12-15-1540/>
- Forskrift om særavgifter. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2001-12-11-1451>
- Lov om merverdiavgift (merverdiavgiftsloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-58>
- Normann, Tor Morten og Knut Linnerud (2025) *Økonomisk utsatte husholdninger - inntekt, formue og forbruk*. Artikkel, Statistisk sentralbyrå <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/okonomisk-utsatte-husholdninger-inntekt-formue-og-forbruk>
- Nygård, Odd Erik og Jørgen Aasness (2013) *LOTTE-Konsum – en mikrosimuleringsmodell for fordelingsvirkninger av indirekte skatter*. Rapport 3/2013, Statistisk sentralbyrå <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/lotte-konsum-en-mikrosimuleringsmodell-for-fordelingsvirkninger-av-indirekte-skatter>
- O'Donoghue, C., Baldini, M., & Mantovani, D. (2004) *Modelling the redistributive impact of indirect taxes in Europe: an application of EUROMOD* (Issue EM7/01). University of Essex, Institute for Social and Economic Research (ISER).
- Rothe, Jan Sebastian (2022) *Flere kjøper elbil fremfor fossildrevet bil*. Artikkel, Statistisk sentralbyrå <https://www.ssb.no/transport-og-reiseliv/landtransport/artikler/flere-kjoeper-elbil-fremfor-fossildrevet-bil>
- Seferi, Gezim, Aina Holmøy, Magnar Lillegård og Kristin Egge-Hoveid (2024) *Forbruksundersøkelsen 2022. Dokumentasjonsnotat*. Notater 2024/46, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/metoder-og-dokumentasjon/forbruksundersokelsen-2022.dokumentasjonsnotat>
- Standard for COICOP2018 <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/691>
- Aasness, Jørgen (2007) *Fordelingsvirkninger av endringer i indirekte skatter*. Vedlegg 4 i NOU 2007:8 En vurdering av særavgiftene. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2007-8/id473567/>

6. Vedlegg A

Tabell A1 Oversikt over mva.-satser (2022) benyttet for varer og tjenester etter Coicop-koder (oppgift med laveste relevante kodenivå for mva.-beregninger)

Kode	Navn	Mva	Merknad
01.1	Matvarer	15%	
01.2	Alkoholfrie drikkevarer	15%	
01.3	Tjenester for bearbeiding av råvarer til mat og alkoholfrie drikkevarer	25%	Ingen husholdninger med rapportert utgift på denne koden
02	Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	25%	
03	Klær og skotøy	25%	
04.1	Betalt husleie	0%	
04.2	Beregnet husleie	0%	
04.3	Vedlikehold, reparasjon og sikring av bolig	25%	
04.4	Vannforsyning og andre tjenester knyttet til bolig	25%	
04.5.1	Elektrisitet inkludert nettleie	25%	Beregnet med 0% mva. for husholdninger bosatt i Nordland, Troms og Finnmark
04.5.2	Gass	25%	
04.5.3	Flytende brensel	25%	
04.5.4	Fjernvarme	25%	
05	Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	25%	
06.1.	Legemidler og helseprodukter (IV)	25%	Vi tolker lov og forskrift til at kosttilskudd er næringsmiddel med redusert sats, men har ikke mulighet til å skille ut det. Vi har heller ikke tatt hensyn til fritaket som gjelder varer som omsettes som naturlig del i ytelsen av helsetjenester (merverdiavgiftsloven §3-2, 4. ledd)
06.2	Helsetjenester utenom institusjon	0%	
06.3	Døgnbaserte helsetjenester	0%	
06.4	Andre helsetjenester	0%	
07.1.1.1	Nye biler	25%/0%	Beregnet ut fra antagelse om at 80 prosent av nybilkjøp var el-biler med momsfratak.
07.1.1.2	Brukte biler	0%	
07.1.2.0	Motorsykler	25%/0%	Her har vi lagt 25% mva. på alle kjøp over 80 000 kr, alle lavere beløp antar vi er bruktkjøp uten mva.
07.1.3.0	Sykler	25%	
07.2	Drift av personlige transportmidler	25%	Unntak for 07.2.4.3 Kjøreopplæring og kjøretøykontroll som vi har lagt inn med 12% mva. Kjøreopplæring er fritatt, mens kjøretøykontroll har 25%
07.3	Passasjertransporttjenester	12%	
07.4	Varetransporttjenester	25%	
08	Informasjon og kommunikasjon	25%	
09.1.1	Foto-, film- og optikkutstyr	25%	

09.1.2.1	Bobiler, campingvogner og tilhengere	25%	Bare lagt mva på beløp over 500 000 kroner for å ta høyde for stort innslag av bruktkjøp.
09.1.2.2	Luftfartøy	25%	Ingen husholdninger med rapportert utgift på denne koden
09.1.2.3	Fritidsbåter, påhengsmotorer og annet vannsportutstyr	25%	Bare lagt mva på beløp over 125 000 kroner for å ta høyde for stort innslag av bruktkjøp.
09.1.2.4	Hester, ponnier og tilbehør	25%	
09.1.2.9	Annet større og varig utstyr for fritid	25%	
09.2	Andre varer for fritid	25%	
09.3	Hageprodukter og kjæledyr	25%	
09.4.1	Leie og reparasjon av foto-, film- og optikkutstyr	25%	
09.4.2	Leie, vedlikehold og reparasjon av større varig fritidsutstyr	25%	
09.4.3	Leie og reparasjon av spill, leker og hobby	25%	
09.4.4	Leie og reparasjon av utstyr til sport, camping og utendørsaktiviteter	25%	
09.4.5	Veterinær- og andre tjenester for kjæledyr	25%	
09.4.6.1	Fritidstjenester	25%	
09.4.6.2	Sportstjenester, avgift for utøvelse	0%	
09.4.6.3	Sportstjenester, tilskuerbillett	12%	
09.4.7	Pengespill	0%	
09.5	Musikkinstrumenter og audiovisuelle varer	25%	
09.6	Kulturtjenester	12%	Unntak for 09.6.3 Fototjenester som vi har beregnet med 25% mva.
09.7.1	Bøker	0%	
09.7.2	Aviser og tidsskrifter	0%	
09.7.3	Diverse trykksaker	25%	
09.7.4	Kontor- og tegnemateriell	25%	
09.8	Pakketurer	25%	
10.	Utdanning	0%	
11.1.1.1	Restauranter, kaféer o.l. med service	25%	
11.1.1.2	Restauranter, kaféer o.l. begrenset service	15%	
11.1.2	Kantiner og kafeteriaer	25%	
11.2	Overnattingstjenester	12%	
12.	Forsikring og finansielle tjenester	0%	
13.1	Personlig pleie	25%	
13.2	Andre personlig varer	25%	
13.3	Sosiale omsorgstjenester	0%	
13.9	Andre tjenester	0%	

Kilde: Lov om merverdiavgift (merverdiavgiftsloven) og Forskrift til merverdiavgiftsloven (merverdiavgiftsforskriften)